

بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه خودکارآمدی عمومی شرر در نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران

باقر رضایی^۱، لیلیا حیدری نسب^۲، رسول روشن^آ، محمد غلامی فشارکی^۳

۱- عضو هیئت علمی دانشکده روانشناسی، دانشگاه تعلیم و تربیه شهید ربانی، کابل، افغانستان (نویسنده مسئول)

rezaei64@gmail.com

۲- عضو هیئت علمی دانشکده علوم انسانی، دپارتمنت روانشناسی کلینیکی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

heydarinasab@shaed.ac.ir , Rasolroshan@yahoo.com

۳- عضو هیئت علمی دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

mohammad.gholami@modares.ac.ir

چکیده

مقدمه: هدف پژوهش حاضر، بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه خودکارآمدی عمومی شرر در نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران بود.

روش: در این پژوهش تعداد ۷۱۴ نفر شرکت کردند. این پژوهش به بررسی روایی محتوایی و همسانی درونی از طریق آلفای کرونباخ و اعتبار سازه از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی پرداخته است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که این پرسشنامه دارای روایی محتوایی خوبی است و همچنین آلفای کرونباخ نیز در محدوده مطلوب قرار دارد تحلیل عاملی اکتشافی سه عامل را در شناسایی خودکارآمدی در نمونه‌های این پژوهش شناسایی کرد و تحلیل عاملی تأییدی نیز این فرضیه سه عاملی این مقیاس را تأیید نمود.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج حاضر می‌توان اشاره کرد که این مقیاس جهت سنجش ابعاد خودکارآمدی و نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران مناسب بوده و می‌تواند نیازهای موجود را بر طرف نماید.

واژه‌های کلیدی: روان‌سنجی، مقیاس خودکارآمدی شرر، خودکارآمدی نوجوانان، نوجوانان پناهنده افغانستانی

مقدمه

مفهوم خودکارآمدی تاریخچه مختصری دارد که از سال ۱۹۷۷ توسط بندورا مطرح شده است. بندورا (۱۹۹۷) یکی از نظریه‌پردازان یادگیری ۱ است که با بکارگیری مفهوم خودکارآمدی سهم بسزایی در فهم ما از نظریه یادگیری - اجتماعی ۲ دارد. بندورا سعی کرد روشن نماید که اطلاعات مربوط به عملکردهای ویژه، تجربه جانشینی ۳، حالت‌های فیزیولوژیایی ۴ و متقاعدشدن کلامی ۵ توسط دیگران چگونه می‌توانند خودکارآمدی فرد را تغییر دهند. وی همچنین بر اهمیت مدل‌سازی ۶ در کمک به تطابق کودکان با بزرگسالان و درونی کردن استانداردهای بزرگسالانی که برای کودک مهم هستند، تأکید کرد. به نظر وی، این استانداردها در آینده به صورت عوامل کنترل‌کننده کودکان درآمده و باعث می‌شوند که کودکان در رفتارهای خود، از آن‌ها به صورت خود-انتقادی و یا خود-رضامندی استفاده کنند. بندورا معتقد است که در برخی موارد، نتیجه کنترل خود، بسیار قوی‌تر از نتایجی است که محیط خارج می‌تواند در فرد ایجاد نماید. از نظر وی، چیزی سهمگین‌تر و ویرانگرتر از خوار شمردن خود وجود ندارد (صدرالسادات و شمس اسفندآبادی، ۱۳۸۰).

خودکارآمدی، یکی از فاکتورهای محافظتی در برابر وقایع تروماتیک است. محققین در زمینه پناهندگان معتقدند، خودکارآمدی در ایجاد تاب‌آوری در شرایط سخت بعد از مهاجرت می‌تواند نقش داشته باشد و می‌تواند به عنوان یک ضربه‌گیر در برابر استرسورها عمل کند. خودکارآمدی، به باورهای افراد نسبت به توانایی‌ها در تنظیم وظایفشان و مدیریت مطالبات محیطی به منظور دستیابی به نتایج دلخواه می‌باشد (موتی، ۲۰۱۵). این ویژگی، به کودکان و نوجوانان اجازه می‌دهد که واقع‌بین باشد (الورد و گرادوس^۷، ۲۰۰۵). کودکان و نوجوانان با وجود خودکارآمدی بالا قادرند هم به لحاظ فیزیکی و هیجانی از موقعیت خطرزا (شرایط سخت) فاصله بگیرند، آن‌ها خلاق هستند و از راهبرد شوخی طبعی در موقعیت‌های مختلف استفاده می‌کنند (ولین و ولین^۸، ۱۹۹۸). موتی، (۲۰۱۱) معتقد است عامل خودکارآمدی، تاب‌آوری جوانان پناهنده را با توجه به تکالیف تحولی و بهزیستی روان‌شناختی، می‌تواند پیش‌بینی کند. از این رو، خودکارآمدی جوانان پناهنده می‌تواند در انطباق آنان با محیط نیز سهیم باشد (موتی، ۲۰۱۲).

- 1- Learning
- 2- Social learning theory
- 3- vicarious experiences
- 4- physiological states
- 5- Verbal persuasion
- 6- Modeling
- 7- Alvard, M. K., & Grados, J.J.
- 8- Wolin, S., & Wolin, S

شوینتز، گرین سالد و کاگی^۱ (۲۰۰۷) نیز تأکید می‌کند که تحقیقات کمی بر روی پناهندگان و عواملی که منجر به انطباق پناهندگان بعد از مهاجرت می‌شود صورت گرفته است. از این رو ماهیت خودکار آمدی هنوز در نوجوانان پناهنده به‌خصوص در کشورهای شرقی، به‌ویژه در ایران روی پناهندگان افغانستانی صورت نگرفته است. به همین خاطر، دلایل و ضرورت‌های متعددی برای بررسی فاکتورهای مهم در خودکار آمدی پناهندگان افغانستانی به‌طور ویژه وجود دارد. اول اینکه افغانستانی‌ها به ادامه اسکان مجددشان در ایران با شیوع بالا با توجه به وضعیت جنگ و ناآرامی در کشورشان ادامه خواهند داد. دوم: پناهندگان افغانستانی در ایران، هیچ حمایت روان‌شناختی با سابقه قبیلی در افغانستان، کشوری که دارای زیرساخت‌های ضعیف سلامت روان است دریافت نکرده‌اند. سوم، تحقیقات کمی در رابطه با پناه‌جویان افغانستانی به‌خصوص در ایران انجام شده است.

مقیاس خودکار آمدی عمومی شرر و همکاران دارای ۱۷ گویه است. شرر و مادوکس (۱۹۸۲)، بدون مشخص کردن عوامل و گویه‌های آن‌ها معتقدند که این مقیاس سه جنبه از رفتار شامل "میل به آغازگری رفتار"، "میل به گسترش تلاش برای کامل کردن تکلیف" و "مقاومت در رویارویی با موانع" را اندازه‌گیری می‌کند

وودروف و کاشمن (۱۹۹۳)، در بررسی "مقیاس خود کارآمدی عمومی" شرر و همکاران "روایی" و "اعتبار" این مقیاس را تأیید کردند. آن‌ها برای مطالعه روایی سازه از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده کرده و وجود سه عامل در این مقیاس را نشان دادند. نتایج بررسی بوچر و اسمیت (۱۹۹۸) که با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی صورت گرفته است حاکی از وجود سه عامل نهفته همبسته و یک عامل سطح بالاتر (خود کارآمدی عمومی) در این مقیاس می‌باشد. اصغر نژاد و همکاران (۱۳۸۵) با اعتبار سنجی این ابزار بر روی نمونه‌های ایرانی نتایج نشان داد که از روایی و پایایی قابل قبولی برخوردار است تحلیل عاملی اکتشافی وجود سه عامل را شناسایی و تحلیل عاملی تأییدی نیز وجود یک الگوی سه عاملی را تأیید کرده است مطالعه حاضر به‌منظور بر ارزش داده‌های نمونه نوجوانان پناهنده افغانستانی با الگوی سه عاملی بر اساس نتایج شرر و مادوکس (۱۹۸۲) و وودراف و کاشمن (۱۹۹۳)، صورت گرفته است. هدف این پژوهش بررسی اعتبار سنجی پرسشنامه خودکارآمدی در نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران می‌باشد.

روش بررسی

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-مقطعی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانش‌آموزانی پناهنده افغانستانی که در مدارس خودگردان و بین‌الملل در استان تهران می‌باشند که مشغول به تحصیل بوده‌اند و در گروه سنی ۱۴ تا ۱۸ سال و بیش از سه سال در ایران سکونت داشته‌اند می‌باشد. نمونه‌های مورد استفاده در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای صورت گرفت. ابتدا فهرستی از مدارس خودگردان و بین‌الملل در سطح استان تهران آماده و سپس به‌طور تصادفی ۱۵ مدرسه به‌صورت تصادفی تعیین شد و پرسشنامه‌ها به‌صورت گروهی اجرا گردید. در نمونه‌گیری از جامعه مذکور، برای انجام روش تحلیل عاملی، برای هر سؤال ۱۰ آزمودنی نیاز است و در این پژوهش حداقل ۱۷۰ آزمودنی بایستی جمع‌آوری گردد. بر این اساس ۷۱۴ شرکت‌کننده (با میانگین سنی ۱۶/۲۱ و انحراف معیار ۱/۴۲، ۲۶۸ پسر و ۴۴۶ دختر) به‌عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب گردید.

در این تحقیق برای بررسی اعتبار سازه خودکارآمدی عمومی از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده گردید.

ضریب پایایی با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ در نمونه نوجوانان پناهنده افغانستانی ۰/۸۵ می‌باشد که نشان‌دهنده همسانی درونی بالای این پرسشنامه در جمعیت مورد مطالعه می‌باشد.

نتایج

تجزیه و تحلیل این پژوهش از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و عاملی تأییدی صورت گرفت و همه داده‌ها با نرم‌افزار SPSS-24 و AMOS-22 تجزیه و تحلیل شد.

تحلیل داده‌ها

روایی محتوایی

این پژوهش به بررسی اعتبار سنجی پرسشنامه خودکارآمدی عمومی شرر در نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران پرداخته است.

روایی محتوایی این مقیاس، توسط ۹ نفر از اساتید روانشناس افغانستانی که تجربه زندگی در ایران را داشته‌اند مورد بررسی قرار گرفت و شاخص نسبت روایی محتوایی ($CVR=0.78$) و شاخص روایی محتوایی آزمون ($CVI=0.89$) به دست آمد که نشان می‌دهد روایی محتوای پرسشنامه قابل قبول می‌باشد.

تحلیل عاملی اکتشافی

برای انجام روش تحلیل عاملی، با توجه به نظر تباچینک و فیدل (۱۹۹۶) همبستگی بین آیتم‌های پرسشنامه مساوی یا بزرگتر از $0/۳۰$ در نمونه اول مورد مطالعه بود. آزمون کفایت نمونه‌برداری کروییت بارتلت مورد بررسی قرار گرفت، (شاخص $KMO = 0/۸۴$)، آزمون بارتلت (خی دو: $۱۳۶۵/۰۴۳$) با (درجه آزادی ۱۳۶ و سطح معنی‌داری $0/۰۰۰۱$). نتایج این آزمون نشان می‌دهد که شاخص KMO بالاتری از $0/۶۰$ می‌باشد و نمونه‌های این پژوهش از کفایت لازم برخوردار است (تباچینک و فیدل، ۱۹۹۶؛ هومن، ۱۳۸۰) و نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین گویه‌ها وجود دارد و می‌توان پژوهش را ادامه داد. تحلیل اولیه را تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از چرخش واریماکس نشان داد که سه عامل با ارزش ویژه بزرگتر از ۱ که بیش از $۴۵/۰۵۰$ واریانس را تبیین می‌کند. واریانس عامل‌ها به ترتیب $۹/۹۹$ ، $۱۳/۸۶$ ، $۲۱/۱۹$ و کل واریانس این سه عامل، $۴۵/۰۵۰$ فیصد می‌باشد.

جدول ۱ عامل‌های استخراج‌شده همراه با بار عاملی مقیاس خودکار آمدی شرر

عوامل			
سوم	دوم	اول	گویه‌ها
		0/557	آیتم-۶
		0/592	آیتم-۵
		0/603	آیتم-۱۱
		0/648	آیتم-۱۴
		0/682	آیتم-۱۷
		0/464	آیتم-۱۰
		0/696	آیتم-۱۶
	0/550		آیتم-۷
	0/659		آیتم-۱۲
	0/816		آیتم-۴
	0/769		آیتم-۳
	0/443		آیتم-۲

0/619			آیتم-۱۳
0/645			آیتم-۹
0/650			آیتم-۱۵
0/594			آیتم-۱
0/569			آیتم-۸
9/99	13/86	21/19	واریانس تبیین شده

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد که سه عامل در بررسی خودکارآمدی در نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایرانی شناسایی شده است و بارهای عاملی هر سه عامل بالای ۰/۴ می‌باشد و نشان می‌دهد که دارای بارهای عاملی مطلوب است.

جدول ۲ مقایسه بارهای عاملی گویه‌های مقیاس کارآمدی عمومی در بررسی شرر، وودراف، اصغر نژاد و مطالعه حاضر

مطالعه حاضر	اصغر نژاد	وودراف	شرر	گویه‌ها	بارگویه‌ها
0/594	0/702	0/383	0/486	۱- وقتی طرحی می‌ریزم مطمئنم که می‌توانم آن را انجام دهم.	
0/443	0/624	0/385	0/390	۲- یکی از مشکلاتم این است که نمی‌توانم تکالیفم را به خوبی انجام دهم.	
0/769	0/465	0/507	0/560	۳- اگر نتوانم کاری را که برای بار اول انجام دهم به تلاشم برای انجام آن ادامه می‌دهم.	
0/816	0/582	0/567	0/560	۴- وقتی اهداف مهم برای خود تعیین می‌کنم، به ندرت به آن‌ها دست می‌یابم.	
0/592	----- -	0/645	0/631	۵- قبل از اتمام کردن کارهایم آن‌ها را رها می‌کنم.	
0/557	0/609	0/405	0/439	۶- از روبرو شدن با مشکلات اجتناب می‌کنم.	
0/550	0/586	0/543	0/687	۷- در صورتی که کاری خیلی پیچیده به نظر برسد، حتی زحمت امتحانش را به خود نمی‌دهم.	
0/569	0/653	0/391	0/433	۸- نامطلوب بودن تکالیف مرا از پایداری تا انجام کامل آن‌ها باز نمی‌دارد.	

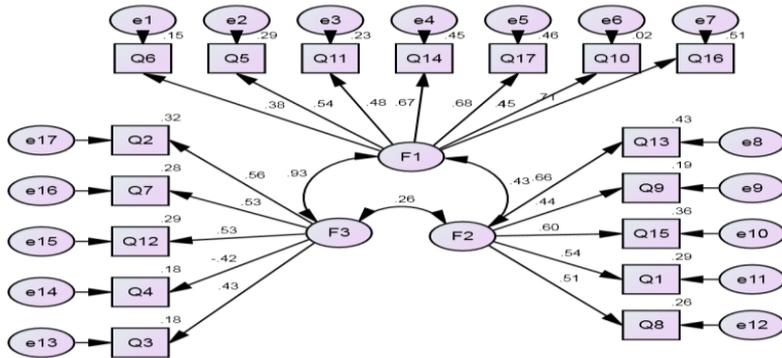
0/645	0/653	0/428	0/428	۹- وقتی تصمیم به انجام کاری گرفتم، به طور جدی و دقیق روی انجام همان کار تمرکز می‌کنم.
0/464	0/574	0/538	0/690	۱۰- هنگامی که سعی می‌کنم چیز جدیدی بیاموزم اگر در ابتدا موفق نشوم به زودی آن را رها نمی‌کنم.
0/603	0/610	0/421	0/547	۱۱- وقتی مشکلات غیر مترقبه‌ای برایم رخ می‌دهند، به خوبی از پس آن برنمی‌آیم.
0/659	0/514	0/623	0/665	۱۲- از یادگیری مطالب جدید هنگامی که به نظرم مشکل بیابند اجتناب می‌کنم.
0/619	0/633	0/552	0/546	۱۳- شکست باعث تلاش بیشتر من می‌شود.
0/648	0/535	0/426	0/552	۱۴- به توانایی خود برای انجام کارها اعتماد ندارم.
0/650	0/453	0/305	0/438	۱۵- به خود متکی هستم.
0/696	0/585	0/656	0/688	۱۶- به سادگی تسلیم می‌شوم.
0/682	0/764	0/469	0/539	۱۷- توانایی برخورد با اغلب مشکلات را که در زندگی برایم پیش می‌آید را ندارم.

برای بررسی اعتبار سازه این مقیاس، از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد تا از صحت ساختار عاملی پیشنهادی وودروف و کاشمن (۱۹۹۳) و بوچر و اسمیت و اصغر نژاد و همکاران (۱۳۸۵)، در نمونه‌های نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران، اطمینان حاصل شود. شاخص‌های نیکویی برازش به دست آمده از ساختار سه عاملی در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳، شاخص‌های نیکویی برازش به دست آمده از ساختار سه عاملی مقیاس خودکار آمدی عمومی شرر می‌باشد. (N=714)

شاخص برازش							مدل
RMSEA	AGFI	CFI	GFI	X2/DF	DF	X2	
.047	.91	.94	.97	2.57	116	237.698	ساختار سه عاملی
(.078-							مقیاس
.091)							خودکارآمدی عمومی
							شرر

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود همه شاخص‌های برآزش به‌دست‌آمده از این مدل، در حد مطلوب می‌باشد و نتایج این جدول نیز از ساختار سه‌عاملی پیشنهادی وودروف و کاشمن و بوجر و اسمیت و اصغر نژاد حمایت می‌کند؛ بنابراین از این ابزار در این پژوهش با توجه به ساختار سه‌عاملی آن به بررسی خودکارآمدی عمومی استفاده شده است.

$\chi^2=237.698$; $df=116$; $\chi^2/df=2/57$; $CFI=0.94$; $GFI=0.97$
 $AGFI=0.91$; $RMSEA=0.047(90\%CI=0.078-0.091)$

شکل ۱. آزمون مدل سه‌عاملی مقیاس خودکارآمدی عمومی شرر بر اساس مطالعات وودروف و کاشمن (۱۹۹۳) و بوجر و اسمیت و اصغر نژاد و همکاران (۱۳۸۵)
 (میل به آغاز گری رفتار = F1، میل به گسترش تلاش برای کامل کردن تکلیف = F2 و مقاومت در رویارویی با موانع = F3)

اعتبار همگرا

به‌منظور بررسی اعتبار همگرایی این مقیاس، همبستگی این مقیاس و خرده‌مقیاس‌های آن با پرسشنامه تاب‌آوری کودکان و نوجوانان-۲۸ بررسی شد نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج مربوط به همبستگی مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده با تاب‌آوری کودکان و نوجوانان-۲۸

عامل‌ها	میانگین انحراف معیار	تاب‌آوری کودکان و نوجوانان
عامل اول	18.855(4.99)	.207**
عامل دوم	17.737(4.53)	.359**
عامل سوم	13.627(2.80)	.220**
نمره کل	44.536(8.68)	.385**

**P < 0/001

جدول ۴ نشان می‌دهد اعتبار همگرایی این مقیاس با مقیاس خودکارآمدی کودکان و نوجوانان-۲۸

در حد مطلوب می‌باشد.

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر، به بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس خودکارآمدی عمومی شرر در جمعیت نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران پرداخته است.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، در نمونه مورد بررسی حاکی از روایی و اعتبار این مقیاس

می‌باشد.

هومن (۱۳۸۰)، معتقد است تحلیل عاملی در رواسازی ابزارهای روان‌سنجی و آزمون نظریه‌هایی که ابزار بر پایه آن ساخته می‌شود به کار می‌رود. تحلیل عاملی از نمره‌های همپوش حاصل از داده‌های مقیاس به‌منظور یافتن یک ساختار بنیادی استفاده می‌کند و برای صفات مورد مطالعه ابعاد کمتر و اساسی‌تری را تشخیص می‌دهد. برای تدوین چنین فرضیه‌هایی بهتر است که ابتدا تحلیل عاملی اکتشافی را اجرا کرده و سپس این فرضیه‌ها را از طریق تحلیل عاملی تأییدی مورد آزمون قرار دهیم. در این مطالعه، در بررسی روایی محتوایی نتایج نشان داد که همه آیتم‌های این پرسشنامه برای جمعیت هدف مذکور روا می‌باشد. در تجزیه و تحلیل اکتشافی وجود سه عامل را مبتنی بر نظریه سازندگان این مقیاس یعنی شرر و همکاران (۱۹۸۲) تأیید کرد. دستاورد وودوف و کاشمن (۱۹۹۳) نیز همسو با نتایج حاضر و نتیجه مؤلف اصلی بود. با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی در این پژوهش، نتایج نشان داد که هر گویه با عامل خود ارتباط مناسبی دارد و می‌توان نتیجه گرفت که این مقیاس از روان‌سنجی خوبی برای جمعیت نوجوانان پناهنده افغانستانی در ایران برخوردار است.

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به جمعیت مورد مطالعه اشاره کرد که شامل نوجوانان پناهنده افغانستانی می‌باشد بنابراین این یافته‌ها قابل تعمیم یافتن به جمعیت‌های دیگر نمی‌باشد.

منابع

- اصغر نژاد، طاهره. احمدی ده قطب‌الدینی، محمد. فرزاد، ولی‌الله. خدا پناهی، محمد کریم (۱۳۸۵) مطالعه ویژگی‌های روان‌سنجی خودکارآمدی عمومی شرر. *مجله روانشناسی*، ۳۹. سال دهم. شماره ۳
- هومن، حیدر علی (۱۳۸۰) *تحلیل داده‌های چند متغیری در علوم رفتاری*، تهران، نشر پارسا
- صدرالسادات، سید جمال. شمس اسفندآبادی، حسن. (۱۳۸۰) خودکارآمدی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهکرد*
- Alvord, M. K. & Grados, J.J. (2005). Enhancing resilience in children: A proactive approach. *Professional Psychology: Research and Practice*. 36(3), 238-245
- Bosscher, R. J; & Smit, J. H. (1998). Confirmatory factor analysis of the General Self-Efficacy Scale. *Behavioral and Therapy*. 63, 339-343.
- Motti-Stefanidi, Frosso (۲۰۱۵). Risks and resilience in immigrant youth adaptation: Who succeeds in the Greek school context and why? *European Journal of Developmental Psychology*. 261-274
- Motti-Stefanidi, F. Asendorpf, J. B. & Masten, A. S. (2011a, March). Adaptation of immigrants in adolescence: The mediating and moderating role of personality. In F. Motti-Stefanidi & A. Masten (Chairs) (Eds.), *Personality, vulnerability, and resilience in development: International perspectives Symposium conducted at the meeting of the Society for Research in Child Development*. Montreal, Canada.
- Schweitzer, R. Melville, F. Steel, Z. & Lacherez, P. (2006). Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 179-187.
- Sherer, M. Maddux, J. E. Mercandante, B. Prentice- Dunn, S. Jacobs, B. & Rogers, R.W. (1982). The self-efficacy scales: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51.
- Woodruff, S. L.; & Cashman, J. F. (1993). Task, domain, and general-efficacy: A reexamination of the Self-Efficacy Scale. *Psychological Report*, 72, 423-432.
- Wolin, S. & Wolin, S. (1998). Commentary of resilient adolescent mothers: Ethnographic interviews. *Families, Systems & Health*, 16(4), 356.